

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

แผนยุทธศาสตร์การเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรค และภัยสุขภาพ

จากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม ปีงบประมาณ ๒๕๕๙ - ๒๕๖๘

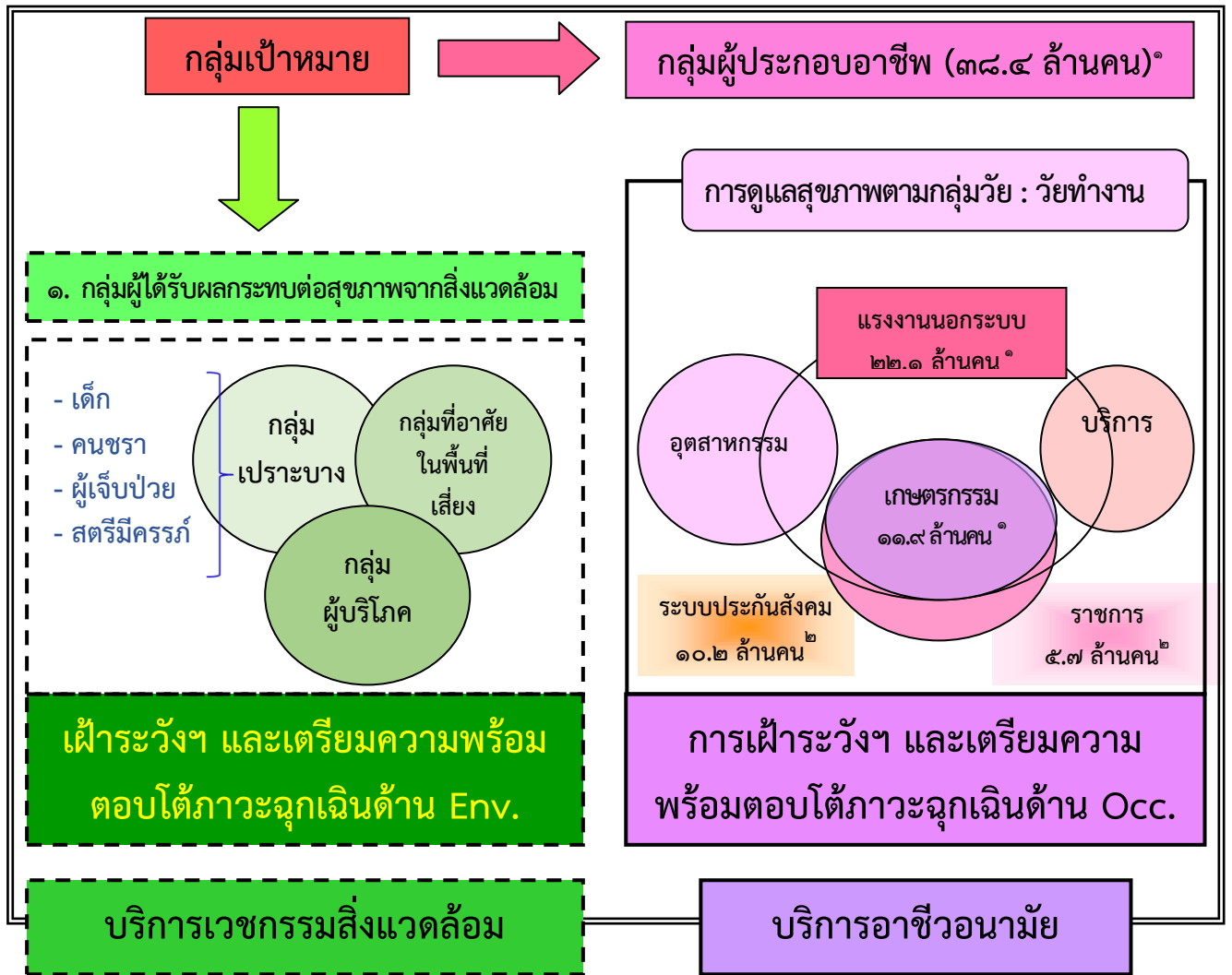
เหตุผลความจำเป็น

- แรงงานในระบบ แม้จะมีกฎหมายแรงงานคุ้มครอง และมีระบบการกำกับดูแลโดยกระทรวงแรงงาน แต่ก็ยังต้องทำงานที่เสี่ยงต่อสุขภาพโดยไม่ได้รับการป้องกันโรคหรือการบาดเจ็บจากการทำงานที่เหมาะสม เนื่องจากได้รับบริการสร้างเสริมสุขภาพป้องกันโรคที่ไม่ได้มาตรฐาน
- แรงงานนอกระบบ ต้องทำงานเสี่ยงต่อสุขภาพเช่นเดียวกับแรงงานในระบบ และแม้จะมีกฎหมายคุ้มครองเช่นเดียวกัน แต่ขาดการกำกับดูแลโดยกระทรวงแรงงาน รวมทั้งเข้าไม่ถึงบริการสร้างเสริมสุขภาพป้องกันโรค
- ขาดการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพอันอาจเกิดจากอุตสาหกรรม โครงการ หรือกิจการอื่นๆในชุมชน ก่อนเริ่มดำเนินการ ระหว่างดำเนินการและหลังดำเนินการไปแล้ว ทำให้ประชาชนต้องเสี่ยงต่อภัยสุขภาพจากมลพิษสิ่งแวดล้อมทั้งอากาศ ดิน น้ำ และการจัดการขยะ
- ในสากลหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านนี้จะมีกฎหมายรองรับ แต่ในประเทศไทยยังไม่มีหน่วยงานตามกฎหมาย โดยมีหน่วยงานที่ดูแลเป็นระดับสำนัก ซึ่งดำเนินงานมานานับสี่สิบปีแต่ไม่สามารถครอบคลุมปัญหาที่มีทั้งขนาดและความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต ถึงแม้มีโรงพยาบาลนพรัตนราชธานี และคลินิกโรคจากการทำงานใน รพศ./รพท.กว่า ๗๐ แห่งทั่วประเทศ เพื่อให้บริการอาชีวอนามัยและเวชกรรมสิ่งแวดล้อม แต่ยังไม่ครอบคลุมประชากรทั่วประเทศ รวมทั้งขาดทรัพยากรในการดำเนินการให้ต่อเนื่อง
- นานาชาติมีการพัฒนาปรับปรุงเกณฑ์ มาตรฐานที่เกี่ยวข้องอยู่ตลอดเวลา แต่ไทยยังไม่มีหน่วยงาน ตามกฎหมาย ที่มากำหนดมาตรฐานกลางและรับรองหรือตรวจสอบ โดยเฉพาะการจัดบริการอาชีวอนามัยและเวชกรรมสิ่งแวดล้อม

กระทรวงสาธารณสุข โดยกรมควบคุมโรค สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม มีบทบาทหน้าที่หลักในการศึกษา วิจัย พัฒนาการความรู้และเทคโนโลยี ในการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุม และจัดการแก้ไขปัญหาโรคและภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพและผลกระทบต่อสุขภาพจากมลพิษสิ่งแวดล้อม รวมทั้งถ่ายทอดความรู้ให้แก่หน่วยงานและเครือข่ายเพื่อดำเนินงานในพื้นที่เป้าหมาย

เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย จึงได้มีการพัฒนาแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์แผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการประจำปี มาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ ๒๕๕๔ โดยให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนของหน่วยงานเครือข่ายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ถ่ายทอดเป้าหมาย ระหว่างหน่วยงานและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง สู่การปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และส่งผลต่อการดูแลสุขภาพของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ ต่อไป

กรอบแนวคิด โรคและภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพ (Occ.) & สิ่งแวดล้อม (Env.)

ที่มา : * การสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ.๒๕๕๗ สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีและการสื่อสาร

^๒ การสำรวจอนามัยและสวัสดิการ พ.ศ.๒๕๕๖ สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีและการสื่อสาร

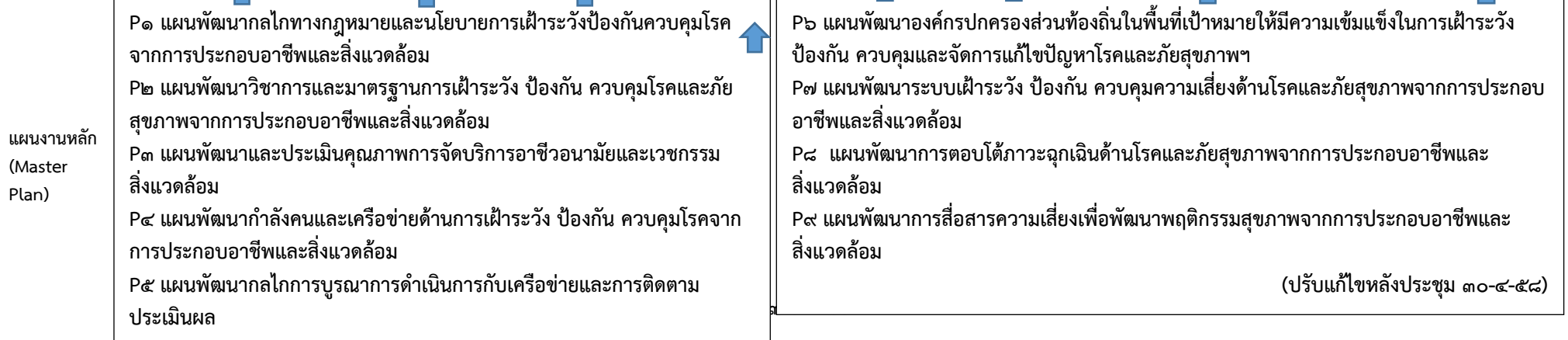
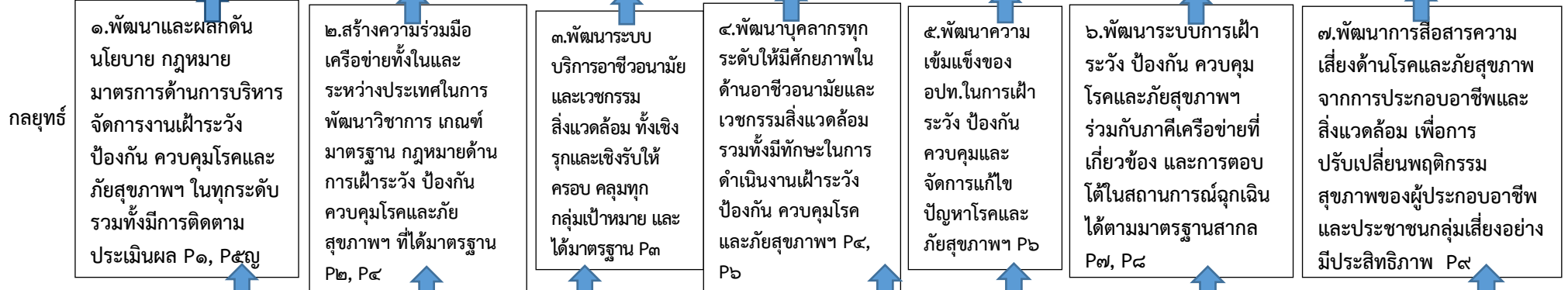
แผนภูมิแสดงความเชื่อมโยงแผนยุทธศาสตร์การเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคและภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม ปี ๒๕๕๙-๒๕๖๘ (ยังไม่แก้ไข)

วิสัยทัศน์ ผู้ประกอบอาชีพและประชาชนกลุ่มเสี่ยงได้รับการดูแลให้ปลอดภัยจากโรคและภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่สุขภาพที่ยั่งยืนภายในปี ๒๕๖๘

- พันธกิจ**
- ผู้ประกอบอาชีพและประชาชนมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม ปลอดภัยจากการทำงานและไม่ได้รับผลกระทบจากปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม
  - หน่วยงานภาครัฐมีการกำหนดมาตรฐาน ออกกฎหมายและควบคุมกำกับให้เกิดการบังคับใช้ มีการจัดบริการอาชีวอนามัยและเวชกรรมสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสร้างร่วมมือเครือข่าย
  - ผู้ประกอบการและนายจ้างปฏิบัติตามกฎหมายและมีความรับผิดชอบต่อผู้ประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อมของสังคม
  - NGO สร้างเครือข่ายให้เข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน

เป้าประสงค์

- มีนโยบาย กฎหมาย การเฝ้าระวังป้องกัน ควบคุมโรคที่ทันสมัยสอดคล้องกับปัญหาและมีการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ
- ผู้ประกอบอาชีพและประชาชนสามารถเข้าถึงบริการอาชีวอนามัยและเวชกรรมสิ่งแวดล้อมที่ได้มาตรฐาน
- ผู้ประกอบอาชีพ ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายมีศักยภาพสามารถเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุม และมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาโรคและภัยสุขภาพฯ ที่เกิดจากพฤติกรรมสุขภาพและสภาพแวดล้อมได้

ซึ่งแผนยุทธศาสตร์แสดงให้เห็นภาพรวมของการพัฒนางานประกอบด้วยเป้าประสงค์ กลยุทธ์ และแผนงานหลัก (Master Plan) โดยที่กรมควบคุมโรคและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใต้งานเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อมได้พัฒนาขึ้นและส่งต่อให้ระดับภาคีเครือข่ายด้านต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่ส่งผลต่อระดับประชาชน โดยมีองค์ประกอบของแผนและสาระสำคัญดังนี้

๑. วิสัยทัศน์ ผู้ประกอบอาชีพและประชาชนกลุ่มเสี่ยง ได้รับการดูแลให้ปลอดภัยจากโรคและภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่สุขภาพที่ยั่งยืนภายในปี ๒๕๖๘

๒. พันธกิจ

๑) ผู้ประกอบอาชีพและประชาชน มีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม ปลอดภัยจากการทำงานและไม่ได้รับผลกระทบจากปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม

๒) หน่วยงานภาครัฐ มีการกำหนดมาตรฐาน ออกกฎหมายและควบคุมกำกับให้เกิดการบังคับใช้ มีการจัดบริการอาชีวอนามัยและเวชกรรมสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสร้างความร่วมมือเครือข่าย

๓) ผู้ประกอบการและนายจ้าง ปฏิบัติตามกฎหมายและมีความรับผิดชอบต่อผู้ประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อมของสังคม

๔) NGO สร้างเครือข่ายให้เข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน

๓ เป้าประสงค์

๓.๑ เป้าประสงค์ที่ ๑ มีนโยบาย กฎหมาย การเฝ้าระวังป้องกันควบคุมโรคที่ทันสมัยสอดคล้องกับปัญหาและมีการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย

๑. จำนวนข้อเสนอที่เกี่ยวกับนโยบายหรือกฎหมาย ด้านการเฝ้าระวังป้องกันควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม

๒. จำนวนข้อตกลงความร่วมมือระดับนโยบาย หรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการผลักดันเพื่อให้เกิดกฎหมาย ด้านการเฝ้าระวังป้องกันควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม

๓. ร้อยละของเทศบาล/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/หน่วยงาน ที่น่านโยบาย หรือกฎหมาย การเฝ้าระวังป้องกันควบคุมโรค ไปประยุกต์ใช้

กลยุทธ์

๑. พัฒนาและผลักดันนโยบาย กฎหมาย มาตรการด้านการบริหารจัดการงานเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคและภัยสุขภาพฯ ในทุกระดับ รวมทั้งมีการติดตามประเมินผล (P๑, P๕)

๒. สร้างความร่วมมือเครือข่ายทั้งในและระหว่างประเทศในการพัฒนาวิชาการ เกณฑ์ มาตรฐานกฎหมายด้านการเฝ้าระวัง ป้องกันควบคุมโรคและภัยสุขภาพฯ ที่ได้มาตรฐาน (P๒, P๔)

๓.๒ เป้าประสงค์ที่ ๒ ผู้ประกอบอาชีพและประชาชนสามารถเข้าถึงบริการอาชีวอนามัย และเวชกรรม สิ่งแวดล้อมที่ได้มาตรฐาน

ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย

๑. ร้อยละความครอบคลุมของการจัดบริการอาชีวอนามัยและ/หรือเวชกรรมสิ่งแวดล้อมของหน่วย บริการสุขภาพในแต่ละระดับ

๒. ร้อยละของหน่วยบริการสุขภาพที่มีจัดบริการอาชีวอนามัยและ/หรือเวชกรรมสิ่งแวดล้อมที่มี คุณภาพ

กลยุทธ์

๑. พัฒนาระบบบริการอาชีวอนามัยและเวชกรรมสิ่งแวดล้อม ทั้งเชิงรุกและเชิงรับให้ครอบคลุมทุก กลุ่มเป้าหมาย และได้มาตรฐาน (P๓)

๒. พัฒนาบุคลากรทุกระดับให้มีศักยภาพในด้านอาชีวอนามัยและเวชกรรมสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมี ทักษะในการดำเนินงานเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคและภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพและ สิ่งแวดล้อม (P๔, P๖)

๓.๓ เป้าประสงค์ที่ ๓ ผู้ประกอบอาชีพ ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายมีศักยภาพสามารถเฝ้า ระวัง ป้องกัน ควบคุม และมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาโรคและภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพและ สิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากพฤติกรรมสุขภาพและสภาพแวดล้อมได้

ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย

๑. ร้อยละผู้ประกอบอาชีพและ/ประชาชนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ลดปัจจัยเสี่ยง และภัย คุกคามสุขภาพ

๒. จำนวนหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาโรคและภัยสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

๓. มีระบบเฝ้าระวังและเตือนภัยที่ไวพอทันการณ์ และสามารถจัดการปัญหาภัยคุกคามสุขภาพจาก การประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. มีกฎหมายและนโยบายสาธารณะด้านโรคและภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม ที่ เอื้อต่อการมีสุขภาพดีและลดปัจจัยเสี่ยงต่อการทำลายสุขภาพลง

กลยุทธ์

๑. พัฒนาความเข้มแข็งของ อปท. ในการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุม และจัดการแก้ไขปัญหาโรคและ ภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม (P๖)

๒. พัฒนาระบบการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคและภัยสุขภาพฯ ร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง และการตอบโต้ในสถานการณ์ฉุกเฉิน ได้ตามมาตรฐานสากล (P๗, P๘)

๓. พัฒนาการสื่อสารความเสี่ยงด้านโรคและภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม เพื่อ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของผู้ประกอบอาชีพและประชาชนกลุ่มเสี่ยงอย่างมีประสิทธิภาพ (P๙)

๔. แผนงานหลัก (Master Plan) ภายใต้แผนยุทธศาสตร์แผนยุทธศาสตร์การเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรค และภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม ปี พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๘

- ๑) แผนพัฒนากลไกทางกฎหมายและนโยบายการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม
- ๒) แผนพัฒนาวิชาการและมาตรฐานการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคและภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม
- ๓) แผนพัฒนาและประเมินคุณภาพการให้บริการอาชีวอนามัยและเวชกรรมสิ่งแวดล้อม
- ๔) แผนพัฒนากำลังคนและเครือข่ายด้านการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม
- ๕) แผนพัฒนาการบูรณาการดำเนินการกับเครือข่ายและการติดตามประเมินผล
- ๖) แผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เป้าหมายให้มีความเข้มแข็งในการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมและจัดการแก้ไขปัญหาโรคและภัยสุขภาพ
- ๗) แผนพัฒนาระบบเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมความเสี่ยงด้านโรคและภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม
- ๘) แผนพัฒนาการตอบโต้ภาวะฉุกเฉินด้านโรคและภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม
- ๙) แผนพัฒนาการสื่อสารความเสี่ยงเพื่อพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม

กลุ่มเป้าหมายหลักที่สำคัญ ดังนี้

๑. ผู้ประกอบอาชีพ(แรงงานไทย) แบ่งเป็น ๒ กลุ่มคือ
  - ๑.๑ *กลุ่มแรงงานนอกระบบ* หมายถึง ผู้ที่มีงานทำที่ไม่ได้รับความคุ้มครองและไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน หรือคนไทยที่ทำงานอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป ไม่ได้รับสิทธิคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน สวัสดิการข้าราชการหรือรัฐวิสาหกิจ แต่ยังคงได้รับสิทธิการรักษาพยาบาลจากหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญ ได้แก่
    - ๑) เกษตรกร (เพาะปลูกและประมง)
    - ๒) แรงงานในชุมชน(คัดแยกขยะ และ รีไซเคิลขยะ)
    - ๓) แรงงานภาคบริการ
  - ๑.๒ *กลุ่มแรงงานในระบบ* หมายถึงแรงงานที่ทำงานในระบบการจ้างงานที่มีรายได้ประจำ มีเงินเดือนที่แน่นอน และได้รับการคุ้มครองสวัสดิการต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญ ได้แก่
    - ๑) แรงงานในสถานประกอบกิจการ
    - ๒) ผู้ประกอบอาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุข
    - ๓) ข้าราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ
๒. ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบต่อสุขภาพจากมลพิษสิ่งแวดล้อม แบ่งเป็น ๓ กลุ่มคือ
  - ๒.๑ กลุ่มเปราะบาง ได้แก่ เด็ก คนชรา ผู้เจ็บป่วย สตรีมีครรภ์ : ตะกั่วในเด็กปฐมวัย ๐ - ๕ ปี ในศูนย์เด็กเล็ก
  - ๒.๒ กลุ่มที่อาศัยในพื้นที่เสี่ยง ประเด็นที่เลือก

- ๒.๒.๑ มลพิษทางอากาศและเสียง : หมอกควัน, ถ่านหินในโรงไฟฟ้า/โรงงานอุตสาหกรรม, โรงไฟฟ้าชีวมวล
  - ๒.๒.๒ มลพิษทางน้ำและดิน(โลหะหนัก) : ตะกั่ว แคดเมียม สารหนูปรอท
  - ๒.๒.๓ สารเคมีเป็นพิษและขยะอันตราย : สารเคมีกำจัดศัตรูพืช, สารอินทรีย์ระเหยง่าย (VOCs) ขยะอิเล็กทรอนิกส์
  - ๒.๒.๔ ผลกระทบต่อสุขภาพจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ : การเจ็บป่วยหรือเสียชีวิตจากคลื่นความร้อน(Heat Stroke) และโรคที่เกิดจากรังสีอัลตราไวโอเล็ต
  - ๒.๒.๕ ผลกระทบต่อสุขภาพจากสารกัมมันตภาพรังสี : เรดอน
๓. กลุ่มผู้บริโภคที่ได้รับผลกระทบต่อสุขภาพจากมลพิษสิ่งแวดล้อมประเด็นที่เลือก ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ที่มีแร่ใยหิน, ตะกั่วในสีทาอาคาร และสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

คำจำกัดความที่สำคัญ

๑. โรคจากการประกอบอาชีพ หรือโรคจากการทำงาน (Occupational Diseases) หมายถึง โรคหรือความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นกับคนทำงาน โดยมีสาเหตุโดยตรงมาจากการสัมผัสสิ่งคุกคาม หรือสภาวะแวดล้อมในการทำงานที่ไม่เหมาะสม เช่น การสูญเสียการได้ยินจากการทำงานในที่ที่มีเสียงดัง เป็นต้น^๑
๒. โรคเกี่ยวเนื่องจากการทำงาน (Work-Related Diseases) หมายถึง โรคหรือความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นกับคนทำงาน โดยมีสาเหตุจากปัจจัยหลายอย่างประกอบกันและสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับงาน เป็นปัจจัยหนึ่งของการเกิดโรคด้วย เช่น การป่วยเป็นโรคระเพาะอาหารจากการทำงานที่ชั่วโมงการทำงานยาวนาน ทำให้รับประทานอาหารไม่เป็นเวลา ทำให้ผู้ที่มีภาวะกระเพาะอาหารอักเสบมีอาการมากขึ้น เป็นต้น^๑
๓. ความเสี่ยง หมายถึง โอกาสที่ผู้ปฏิบัติงานจะสัมผัสหรือได้รับอันตรายต่อสุขภาพจากสิ่งแวดล้อมการทำงานที่ไม่ปลอดภัยหรือมีสิ่งคุกคามสุขภาพในการทำงาน^๑
๔. แรงงานในระบบ (Formal Workers) หมายถึง แรงงานที่ทำงานในระบบการจ้างงานที่มีรายได้ประจำ มีเงินเดือนที่แน่นอน และได้รับการคุ้มครองสวัสดิการต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้แรงงานในระบบยังมีโอกาสที่จะก้าวหน้าในชีวิตการทำงานและได้รับสิทธิคุ้มครองจากการประกันสังคม การประกันสุขภาพ และประกันสุขภาพ
๕. แรงงานนอกระบบ (Informal Workers)
สำนักงานสถิติแห่งชาติ ให้คำจำกัดความว่า “ผู้มีงานทำที่ไม่ได้รับความคุ้มครอง และไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงานเช่นเดียวกับแรงงานในระบบ”
องค์การแรงงานระหว่างประเทศหรือ ILO ได้ให้คำจำกัดความแรงงานนอกระบบ โดยจำแนกออกเป็น ๒ กลุ่ม (ILO, ๒๐๐๒) กล่าวคือ
  ๑. แรงงานในฐานะผู้ประกอบการอิสระ ประกอบด้วยนายจ้าง ผู้จ้างงานตนเอง(Own account operator) และสมาชิกในครอบครัวที่ทำงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน (Unpaid family worker)
  ๒. แรงงานในฐานะที่เป็นลูกจ้างนอกระบบ ซึ่งอาจทำงานในวิสาหกิจที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ รวมถึงแรงงานที่ไม่มีนายจ้างแน่นอน ซึ่งประกอบไปด้วย แรงงานรับจ้างรายวัน แรงงานรับเหมาช่วง ในภาคอุตสาหกรรมแรงงานพันธะสัญญาและแรงงานชั่วคราว แรงงานที่ทำงานไม่เต็มเวลา (Part-time Worker) ที่ไม่ได้รับการคุ้มครอง และแรงงานต่างด้าวที่ไม่ได้จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย

^๑สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม. (๒๕๕๓). แนวทางการดำเนินงานพัฒนาอาสาสมัครอาชีพอนามัย (ออสช.) สำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข.

ศูนย์ประสานงานแรงงานนอกระบบ ให้คำจำกัดความว่า “ผู้ใช้แรงงานที่ทำงานโดยไม่มีสัญญาการจ้างงานที่เป็นทางการ หรือไม่มีนายจ้างตามความหมายของกฎหมายแรงงาน ไม่ได้ทำงานอยู่ในสถานประกอบการของนายจ้างไม่มีค่าจ้างหรือค่าตอบแทนที่แน่นอน หรือเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ หรือเป็นผู้ที่ทำงานชั่วคราว แรงงานนอกระบบจึงเป็นแรงงานที่ไม่ได้อยู่ในกรอบความคุ้มครองของกฎหมายคุ้มครองแรงงาน กฎหมายประกันสังคม ทำให้ไม่มีหลักประกันความมั่นคงใดๆ ในการทำงาน”

สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม ให้คำจำกัดความว่า “ผู้มีงานทำที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป ไม่ได้รับสิทธิคุ้มครองสุขภาพตามกฎหมายแรงงาน สวัสดิการข้าราชการ หรือรัฐวิสาหกิจ แต่ยังคงได้รับสิทธิการรักษาพยาบาลจากหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ตัวอย่างของแรงงานนอกระบบ เช่น ผู้ที่ทำการผลิตอยู่กับบ้านกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การจ้างงานนอกระบบ การจ้างงานตนเอง งานรับเหมาช่วง เป็นต้น”

๖. **การจัดบริการอาชีวอนามัย** หมายถึง บริการที่จัดให้กับแรงงานในชุมชนให้มีสุขภาพอนามัยดี โดยเน้นการส่งเสริม ป้องกัน การควบคุมโรคและการเฝ้าระวังสุขภาพ ทั้งนี้รวมถึงประเมินความเสี่ยงในการทำงานโดยใช้แบบประเมินอย่างง่าย การคัดกรองความเสี่ยงทางสุขภาพ การวินิจฉัยโรคและภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพเบื้องต้น การรักษาพยาบาลเบื้องต้น และการฟื้นฟูสุขภาพให้แก่ผู้ประกอบอาชีพจากการบาดเจ็บ หรือป่วยด้วยโรคจากการประกอบอาชีพ การสื่อสารความเสี่ยง การให้อาชีวสุขศึกษา คำปรึกษา การประสานและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาและสภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของแรงงานในชุมชน^๖
๗. **การจัดบริการอาชีวอนามัยเชิงรับ** หมายถึง กระบวนการจัดบริการอาชีวอนามัยในโรงพยาบาลให้แก่ผู้ประกอบอาชีพ ประกอบด้วยกิจกรรมการตรวจสุขภาพ การวินิจฉัยโรคและภัยจากการทำงาน การรักษาพยาบาลเบื้องต้น ตลอดจนการส่งต่อเพื่อตรวจวินิจฉัย หรือเพื่อการรักษาต่อที่เหมาะสม รวมถึงการฟื้นฟูสุขภาพของผู้ป่วย การดำเนินงานให้สุขศึกษา คำปรึกษา อบรมให้ความรู้แก่ผู้มารับบริการและหน่วยงานเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง จัดทำระบบข้อมูลข่าวสารด้านอาชีวอนามัย โดยเฉพาะระบบการรายงานโรค ตลอดจนการสร้างทีมในการดำเนินงานจัดบริการอาชีวอนามัยและการเตรียมพร้อมเพื่อรองรับอุบัติเหตุที่เกิดจากการทำงานและสิ่งแวดล้อม เช่น อุบัติเหตุจากสารเคมีและอุบัติเหตุหมู่ในระดับอำเภอ และเครือข่ายระดับจังหวัด^๗
๘. **การจัดบริการอาชีวอนามัยเชิงรุก** หมายถึงกระบวนการจัดบริการอาชีวอนามัยในชุมชน อันประกอบด้วย การสำรวจสภาพแวดล้อมการทำงานของกลุ่มผู้ประกอบอาชีพในพื้นที่ การประเมินความเสี่ยงในการทำงานประเมินสภาวะสุขภาพของผู้ทำงาน การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์หาสิ่งคุกคามสุขภาพ การจัดระดับความเสี่ยงที่อาจเกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของผู้ทำงาน การนำข้อมูลมาวางแผนเพื่อหาแนวทางส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันควบคุมโรค การเฝ้าระวัง และสอบสวนโรคและภัย อย่างมีส่วนร่วมกับผู้ทำงานและเครือข่ายในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงกิจกรรมการสนับสนุนเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งในการดำเนินงานอาชีวอนามัยในชุมชน^๘

^๖สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อมกรมควบคุมโรค. (๒๕๕๓). แนวทางการดำเนินงานประเมินความเสี่ยงต่อสุขภาพในการทำงานของแรงงานนอกระบบ ปี พ.ศ.๒๕๕๓. นนทบุรี: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

^๗กรมควบคุมโรค. (๒๕๕๓). อำเภอควบคุมโรคเข้มแข็งแบบยั่งยืนภายใต้ระบบสุขภาพอำเภอ (DHS/DC).

^๘สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม. (๒๕๕๒). การพัฒนาหลักสูตรการจัดบริการอาชีวอนามัย สำหรับหน่วยบริการสาธารณสุข.

๙. **การจัดบริการเวชกรรมสิ่งแวดล้อม** หมายถึงกิจกรรมที่ดำเนินงานโดยบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านอาชีวอนามัย และอนามัยสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ประชาชนผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมหรืออุบัติเหตุฉุกเฉินได้รับการดูแลสุขภาพ มีการจัดบริการทั้งเชิงรุกและเชิงรับ ที่มุ่งเน้นด้านการป้องกัน โรคจากสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพอนามัยที่ดี อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย
๑๐. **โรคและภัยสุขภาพจากมลพิษสิ่งแวดล้อม** หมายถึง ผลกระทบที่เกิดจากมลพิษปนเปื้อนในดิน น้ำ อากาศ ทั้งจากธรรมชาติและกิจกรรมของมนุษย์ ทำให้เกิดโรคหรือผลกระทบทั้งแบบเฉียบพลันและเรื้อรัง
๑๑. **การเฝ้าระวังโรคจากสิ่งแวดล้อม** หมายถึง กิจกรรมการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง มีระบบ วิเคราะห์ข้อมูล แผลผล และการกระจายข้อมูลข่าวสารให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ เพื่อนำไปสู่การควบคุมโรคต่อไป อาจกล่าวได้ว่าการเฝ้าระวัง ครอบคลุมถึงการเก็บข้อมูล
๑๒. **มลพิษสิ่งแวดล้อม** หมายถึง สิ่งปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อมที่ปล่อยจากแหล่งกำเนิด หรือมีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือก่อให้เกิดภาวะที่เป็นพิษภัยอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนได้
๑๓. **การประเมินความเสี่ยงทางสุขภาพ** หมายถึง กระบวนการศึกษาอย่างเป็นระบบเพื่อพรรณนาและวัดความเสี่ยงด้านสุขภาพที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งคุกคาม กระบวนการ การกระทำหรือเหตุการณ์ใดๆ
๑๔. **พฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม** หมายถึง ประชาชนมีการปฏิบัติในการดูแลตนเอง ครอบครัวยุ และชุมชน เพื่อป้องกัน ควบคุมโรคและภัยสุขภาพตามเกณฑ์ที่ควบคุมโรคที่กำหนด โดยในปี พ.ศ.๒๕๕๘ สํารวจจํานวนอย่างน้อย ๓๐ คน^๑

ปรับแก้ 22-5-58

^๑ กองแผนงาน กรมควบคุมโรค. (๒๕๕๗). แนวทางการถ่ายทอดเป้าหมายและตัวชี้วัดสู่หน่วยงานและบุคลากร กรมควบคุมโรค ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.